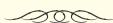

TOMASZ STEIFER

**Komentarz heraldyczny do projektu herbu
Zgromadzenia Księży Marianów**

**Heraldic Commentary
on the Design of the Coat of Arms
of the Congregation of Marian Fathers**

**Comentário Heráldico ao Projeto do
Prasão da Congregação dos Padres Marianos**

**Komentarz heraldyczny do projektu herbu
Zgromadzenia Księży Marianów**

**Heraldic Commentary
on the Design of the Coat of Arms
of the Congregation of Marian Fathers**

**Comentário Heráldico ao Projeto do
Prasão da Congregação dos Padres Marianos**

Tomasz Steifer

**Komentarz heraldyczny do projektu herbu
Zgromadzenia Księży Marianów**

**Heraldic Commentary
on the Design of the Coat of Arms
of the Congregation of Marian Fathers**

**Comentário Heráldico ao Projeto do
Prasão da Congregação dos Padres Marianos**

GDAŃSK – STOCKBRIDGE
2009 – 2018

© text – Tomasz Steifer, Gdańsk, 2009–2018
© illustrations – Congregation of Marian Fathers, 2009–2018

Translation into English:
Marina Batiuk

Translation into Portuguese:
Mariano Kawka

Proofreading and Editing of the English text:
Dan Valenti

Redakcja techniczna/Page layout/Composição:
Marina Batiuk

Imprimi potest:
Most Rev. Fr. Jan M. Rokosz, MIC
Superior General
of the Congregation of Marian Fathers
Rome, 2009

Wydano po raz pierwszy w roku Jubileuszu 100-lecia odnowy i reformy Zgromadzenia Księży Marianów staraniem Generalnego Promotora Stowarzyszenia Pomocników Mariańskich.

First published in the Jubilee Year of the 100th Anniversary of the Renewal and Reform of the Congregation of Marian Fathers through the efforts of the General Promoter of the Association of Marian Helpers.

Primeira publicação no ano do 100º aniversário da renovação e reforma da Congregação dos Padres Marianos graças a esforço do Promotor Geral da Associação de Auxiliares Marianos.

Stockbridge, Massachusetts, USA.

ISBN: 978-1-59614-494-1

Second revised and combined edition
Printed in the United States of America

SPIS TREŚCI/TABLE OF CONTENTS/SUMÁRIO

Komentarz heraldyczny to projektu herbu Zgromadzenia Księży Marianów Niepokalanego Poczęcia N.M.P.....	7
Heraldic Commentary on the Design of the Coat-of-Arms of the Congregation of Marian Fathers of the Immaculate Conception of the B.V.M.....	17
Comentário Heráldico ao Projeto do Prasão da Congregação dos Padres Maríanos da Imaculada Conceição da S.V.M.....	27

Tomasz Steifer

**Komentarz heraldyczny do projektu herbu
Zgromadzenia Księży Marianów
Niepokalanego Poczęcia N.M.P.**

WSTĘP

Od samego początku istnienia Zgromadzenia Księży Marianów jego Założyciel i pierwszy przełożony generalny św. Stanisław Papczyński dostrzegał potrzebę posiadania pieczęci. Było to niezbędne w celu zabezpieczenia prawomocności dokumentów przedstawianych władzom kościelnym i cywilnym do zatwierdzenia Instytutu i jego reguły, oraz dla nowych fundacji.

W biografii Ojca Założyciela, napisanej w 1. połowie XVIII w. przez czcigodnego sługę Bożego, ojca Kazimierza Wyszyńskiego (por. *Stróż Duchowego Dziedzictwa Marianów*, Warszawa-Stockbridge 2004, s.134 nr 109) podane są następujące detaile dotyczące genezy pierwszej pieczęci Zgromadzenia oraz dokonanych w niej zmian. Przytoczę ją w całości:

Wydaje się, że Czcigodny Sługa Boży Ojciec Stanisław od Jezusa i Maryi wszystko to [prześladowania] przewidywał, zakładając w tym miejscu Zgromadzenie i jego pierwsze fundamenty. Miejsce to nazwano „Arką Noego”, jakby dla ochrony od potopu piekielnych prześladowań. I chociaż Zgromadzenie zostało założone pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, to jednak [Założyciel] chciał najpierw swój zakon ubezpieczyć pieczęcią gołębicą trzymającej zieloną gałązkę, wyrażając [w ten sposób] nadzieję przetrwania nie - bezpieczeństw. Jak niegdyś w arce Noego uratowało się tylko osiem osób, tak pozostających w tym zgromadzeniu ośmiu zakonników uratowało Zgromadzenie przed zatopieniem. Dzięki opiece i życzliwości Najwyższego Pasterza Innocentego XIII, który ten Instytut na nowo potwierdził, ustąpił cały potok prześladowań. Pieczęć gołębicą została zamieniona na pieczęć wizerunku Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, i taka jest używana obecnie.

Ze starych dokumentów wiemy, że w roku 1731 istniały dwie pieczęcie zakonu: mała i duża (obydwie kształtu owalnego o wymiarach: 28x25 mm i 35x30 mm [por. J. Bukowicz MIC, *Wprowadzenie*, w: *Album zmarłych ojców i braci Zgromadzenia Księży Marianów*, Warszawa 1990, s.1]). Wszystkie listy przełożonych generalnych zawierały, oprócz ich podpisów, także pieczęć zakonu. Poza tym, każdemu klasztorowi zlecono uzyskać pieczęć z napisem wymieniającym nazwę klasztoru i wezwanie kościoła (por. S.M. Sydry MIC, *Organizacja Zgromadzenia Księży Marianów w XVIII wieku*, Stockbridge 2002, s.109).

Jak zatem wynika z powyższego, już wkrótce po powstaniu Zgromadzenie Księży Marianów przyjęło za swój znak postać Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej. Od objęcia zwierzchnictwa nad zakonem przez o. Andrzeja od św. Mateusza Deszpota w 1722 r. i zatwierdzenia przez papieża Innocentego XIII w 1723 r. mariańskich ustaw – do dziś jest to godło zakonu.

Z końcem lat 80. ubiegłego stulecia mariańskie godło zakonne zostało umieszczone na tarczy herbowej, uzupełnionej wstępą z dewizą, przez co nabralo cech pełnego herbu. Przez analogie z herbami innych zakonów można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że twórcy godła intuicyjnie, zgodnie z tradycją i sposobem myślenia swojej epoki, widzieli je jako umieszczone w polu tarczy herbowej. Niektóre barokowe pieczęcie zakonu można nawet potraktować jak owalne kartusze herbowe, tak popularne w czasach baroku.

Heraldyka posługuje się bardzo precyzyjnym, kształtownym od średniowiecza, językiem, zwanym *blazonowanie*. Przy pomocy *blazonowania* można opisać precyzyjnie każdy herb i bezbłędnie odtworzyć go jedynie na podstawie prawidłowego opisu. Zgodnie z regułami heraldyki elementy herbu, które nie zostały precyzyjnie opisane są bądź niezmienne, identyczne w każdym wypadku i dlatego nieopisywane, bądź mogą być

dowolnie kształtowane według stylu i fantazji twórcy. Nie zachował się ani dawny, ani nie istnieje współczesny precyzyjny heraldycznie opis herbu mariańskiego. Większość opisów ogranicza się do wymienienia jako godła wizerunku Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej bez precyzowania szczegółów (por. *Dyrektorium Zgromadzenia Księży Marianów*, Warszawa 1991, § 194). Wyjątek stanowi tu lakoniczny opis zawarty w *Deklaracji nr 1 Kapituły Generalnej Księży Marianów* z 1999 r. zatytułowanej *Mariański Symbol Graficzny*, który wymienia postać Niepokalanej umieszczoną na tarczy oraz szarfę pod tarczą z umieszczonym na niej napisem *Pro Christo et Ecclesia*. Daje to do pewnego stopnia wolną rękę heraldykowi. Dotychczas używany herb zakonu jest plastycznie poprawny, estetyczny i w zasadzie odpowiadający opisowi. Jednak pominięcie w jego projekcie zasad heraldyki oraz abstrahowanie od historii zakonu stają się czasem powodem uzasadnionej krytyki.

Aby uniknąć w nowym projekcie zbytniego twórczego subiektywizmu, fantazji i błędów nie mogłem się oprzeć jedynie na opisie, a dokładnie przeanalizowałem dostępną dzisiaj ikonografię mariańskiego godła. Analiza dawnych pieczęci i malowideł oraz odniesienie się do historii zakonu, przy zastosowaniu ścisłych reguł heraldyki, przyczyniły się do powstania tego projektu.

HISTORIA GODŁA ZGROMADZENIA KSIĘŻY MARIANÓW

Wszystkie zachowane wizerunki godła mariańskiego przedstawiają stojącą postać Najświętszej Maryi Panny, bez Dzieciątka, w sukni i płaszczu. Starsze wizerunki przedstawiają postać Maryi w pewnym nieznacznym, lecz pełnym ekspresji ruchu, podkreślonym przez barokowe rozwianie szat. Późniejsze wizerunki kierują się w stronę statyczności. Większość wizerunków przedstawia głowę Maryi okrytą narzutką i otoczoną gwiazdami. Jedynie kilka pieczęci z początku XX w. pomija

gwiazdy. Liczba gwiazd różna, zwłaszcza na starszych pieczęciach, obrazach i medalionach wynosiła 8, 9, 10, 11, a najczęściej 12. Liczba 10. gwiazd pojawiała się zapewne w nawiązaniu do Reguły Dziesięciu Cnót NMP, na którą przez 210 lat marianie składali swoje śluby zakonne. Współcześnie przyjętą liczbą jest 12, w nawiązaniu do opisu *Niewiasty* zawartym w Apokalipsie. Na większości dawnych wizerunków Maryja trzyma w prawej (heraldycznie, tj. od strony trzymającego herb) ręce kwiat lili, prawą bosą stopą depcze węża, stoi na półksiężyku i otoczona jest promieniami. Na wielu wizerunkach promienie wokół postaci ukształtowane są zewnętrz lub wewnętrz w formie *mandorli*. W nielicznych przypadkach półksiężyca, na którym stoi Madonna usadowiony jest na symbolu kuli ziemskiej.

Przedstawienie Maryi stojącej na księżyku, otoczonej promieniami i symbolicznie depczącej głowę węża nawiązuje do Protoewangelii (por. Rdz 3,15) i do objawienia św. Jana Apostoła (por. Ap 12) – szczególnie ważnej dla chrześcijan symboliki, zapowiadającej na początku i końcu Biblii nadejście Mesjasza Odkupiciela, walkę między wężem i *Niewiastą* oraz ostateczne zwycięstwo Jej Potomka. Dodatkową symbolikę maryjną niesie nimbus utworzony z gwiazd, których liczba nawiązuje do z 12 gwiazd, których liczba również nawiązuje do apokaliptycznej wizji św. Apostoła i Ewangelisty. Półksiężyca wspomniany w tekście wizji św. Jana często łączony jest w ikonografii chrześcijańskiej z postacią lub półpostacią Niepokalanej. Od XVII w. symbol ów zyskał dodatkową interpretację, jako znak zwycięstwa chrześcijaństwa nad islamem. Lilia trzymana w ręku Maryi w większości wyobrażeń godła jest powszechnym i tradycyjnym symbolem maryjnym, wyrażającym niewinność i dziewictwo.

Nie są znane kolory herbu marianów z ubiegłych stuleci. Wizerunki związane z zakonem, szczególnie malarstwo olejne, ukazujące postać Maryi Niepokalanej w sposób analogiczny jak w godle, stosują w zdecydowanej większości typową koloro-

rystykę nowożytnej maryjnej ikonografii – tj. biel i błękit szat. Herb używany oficjalnie od 1999 r. ma także kolorystykę symbolicznie związaną z Maryją – dominują błękit i biel (w heraldyce równoznaczna ze srebrem).

PROJEKT HERBU KSIĘŻY MARIANÓW

Nowy projekt herbu odpowiadający ogólnemu opisowi zawartemu w *Deklaracji Kapituły Generalnej Zgromadzenia z 1999 roku*, powstał dzięki wnikliwej analizie dawnych wizerunków i zastosowaniu reguł heraldyki.

W godle powróciłem do wyobrażenia Maryi w bardziej ekspresyjnym wydaniu, z początków zakonu, opierając się na jednej z najstarszych pieczęci mariańskich z poł. XVIII w., medalionie z koronki 10 cnót NMP z przełomu XVIII i XIX w. oraz medalu z 2004 r., wzorowanym na wspomnianej pieczęci, który Księża Marianie wybili z okazji 150. rocznicy ogłoszenia *Dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP*. Zbytnia statyczność postaci Niepokalanej wydała mi się mało odpowiednia dla tak dramatycznej i ważnej dla chrześcijan sceny – starcia głowy węża. Ponadto taka stylizacja postaci Maryi nawiązuje do czasu powstania zakonu czyli okresu baroku. Barokowe „wygięcie” postaci NMP sugerować ma także, w nawiązaniu do wizji św. Jana, że Maryja jest brzemienną (por. Ap 12,2).

Do baroku nawiązuje również kształt tarczy herbowej, stanowiącej uproszczony barokowy kartusz, gdyż dotychczas stosowany styl tarczy gotyckiej spotykał się z zarzutami anachronizmu.

W barokowym stylu, znajdującym też odzwierciedlenie w dawnych wizerunkach napieczętnych zakonu, zostały przedstawione promienie wokół sylwetki Niepokalanej.

Postać Maryi, stanowiąca zasadnicze godło herbu została powiększona, co zwiększa jej czytelność w przypadkach znacznego pomniejszenia, a także czyni zadość dobrej tradycji heraldycznej stylizacji, nakazującej wypełniać pole tarczy herbowej możliwie pełnie, wszakże bez sprawiania wrażenia „wtłoczenia”.

Ze względu na konieczność stosowania dla głównego godła herbu zasady *alternacji heraldycznej*, zakazującej umieszczania koloru na kolorze i metalu na metalu, zaszła konieczność odseparowania postaci Maryi, o dominującym na krawędziach błękitnym kolorze szat, od błękitnego tła tarczy. Zastosowany w dotychczasowym herbie zabieg użycia różnych odcieni błękitu jest heraldycznym błędem. Heraldyka nie uznaje odcieni koloru, błękit jest opisywany zawsze jako błękit, bez definiowania dodatkowo – jasny czy ciemny. Zasadzie *alternacji* zostało podporządkowane ułożenie promieni wokół Maryi w ten sposób, aby możliwie wszystkie elementy kolorowe znalazły się na tle metalu i odwrotnie. Nie wszędzie to było wszakże możliwe, ale nie jest to już błąd – zasada *alternacji* odnosi się do głównego koloru godła, dopuszczając jej łamanie w drobnych szczegółach, co jest znane w wielu herbach okresu heraldyki żywej. Kształt promieni wokół postaci Maryi nawiązuje w ogólnym zarysie do kształtu *mandorli*, występującej we wcześniejszych wizerunkach godła zakonu, a zarazem przez lekkie zróżnicowanie długości promieni, do znanych z barokowej sztuki przedstawień promieni, nimborów i aureoli, występujących wokół postaci świętych, a także w barokowych monstrancjach.

Wstępna z mottem zakonu została w projekcie, zgodnie z tradycją heraldyczną, silniej związana z tarczą i ukształtowana w zgodnym z nią stylu.

Dotychczasowy herb zakonu, jako odpowiadający ogólnemu opisowi, może być nadal używany, do czasu wprowadzenia nowego, poprawnego heraldycznie wzoru. Należy jednak sta-

nowco zmienić te elementy, które swoim ignorowaniem reguł heraldyki narażają godło na krytykę. Przede wszystkim konieczne jest wyeliminowanie koloru błękitnego z szat postaci Niepokalanej tak, aby wizerunek pozostał w zgodzie z zasadą *alternacji heraldycznej*. Wskazane byłoby ujednolicenie barwy węża, przez pozbawienie go mało widocznego, a więc zbędnego w tego typu znaku graficznym jak herb, romboidalnego ornamentu, pozostawiając go w całości w zielonej barwie. Książyc powinien być w sposób jasny i oczywisty w tej samej (białej, srebrnej) barwie co gwiazdy, szaty i kwiat lilii. W przypadku stosowania kolorów tonalnych naturalnie mogą w tych elementach wystąpić odcienie szarości, jednak przy płaskim wypełnieniu barwą, szarawy kolor księżyca sugeruje istnienie w herbie dodatkowej, z gruntu nieheraldycznej barwy. Barwa kuli ziemskiej, brązowa, rzadko używana w heraldyce, może ewentualnie pozostać, bo jako drugorzędny szczegół nie musi koniecznie podlegać regule *alternacji*. Jednak zmiana jej na metaliczne złoto mogłaby być wskazana.

OPIS HERBU

Zasadniczo *blazonowanie* nie obejmuje, poza rzadkimi wypadkami, kształtu tarczy. Jest to sprawa dowolna zazwyczaj, i modyfikowana zgodnie ze stylem epoki. Ponieważ życzeniem Zgromadzenia Księży Marianów było zastosowanie konkretnego, barokowego stylu tarczy, zostało to również uwzględnione w opisie.

W błękitnym polu postać Najświętszej Maryi Panny, z głową otoczoną nimblem z 12 pięcioramionnych, srebrnych gwiazd, w sukni tej samej barwy i płaszczu błękitnym, trzymająca w prawej dłoń barwy naturalnej zielone łodygi lilii z jednym srebrnym kwiatem i jednym tegoż koloru pąkiem, lewą dłoń mająca złożoną na piersi, stojąca na srebrnym półksiężycu,

zwróconym barkiem ku dołowi, prawą stopą depcząca głowę zielonego węża, owiniętego wokół półksiężyca, otoczona złotymi promieniami w postaci wydłużonych prostokątów różnej długości, tworzącymi łącznie kształt *mandorli*.

Tarcza w stylu barokowym, ozdobiona na bocznych krawędziach złotem. Poniżej błękitna wstęga, wygięta półokrągły w dół, ze skrajnymi końcami zrolowanymi i zachodzącymi powyżej 1/3 wysokości tarczy, z umieszczoną dewizą zakonu „*PRO CHRISTO ET ECCLESIA*”, zapisaną wersalikami antykwy koloru białego.

W heraldyce barwa biała odpowiada zazwyczaj srebru, jedynie w bardzo niewielu przypadkach stosowana jest biel jako osobna, własna barwa. Moim zdaniem, nie będzie heraldycznym błędem, jeżeli w zaprojektowanym herbie, w przypadku przedstawień z użyciem barw metalicznych, jedynie promienie, księżyce, gwiazdy i krawędź tarczy przedstawione zostaną metalem, a suknia Najświętszej Maryi Panny, oraz kwiat i pąk lilii pozostaną białe.

Gdańsk, 27 stycznia 2009 roku

Tomasz Steifer PHT

absolwent
Wydziału Historii Uniwersytetu Warszawskiego oraz
Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie,
członek założyciel Polskiego Towarzystwa Heraldycznego
PL 80-180 Gdańsk, ul. Jabłoniowa 43

Tomasz Steifer

**Heraldic Commentary
on the Design of the Coat of Arms
of the Congregation of Marian Fathers
of the Immaculate Conception of the B.V.M.**

INTRODUCTION

From the inception of the Congregation of Marian Fathers, its Founder and first Superior General, St. Stanislaus Papczyński, saw the need to have a seal. The seal was necessary to certify the legitimacy of documents presented to the Church and civil authorities for the approval of the Order and its rule, as well as for establishing new foundations.

In the first half of the 18th century, the Venerable Servant of God Casimir Wyszyński composed a biography of Father Founder (cf. *Stróż Duchowego Dziedzictwa Marianów [Guardian of the Marian Spiritual Legacy]*, Warszawa-Stockbridge, 2004, p.134, No.109) that gives following details on the genesis of the Congregation's first seal and its subsequent modifications. I will quote the entire respective passage:

It seems that the Venerable Servant of God Father Stanislaus of Jesus and Mary has foreseen all this [persecution], when setting up the Congregation in that place and laying its first foundations. The site received the name of "Noah's Ark" as if to protect it from the floods of infernal persecutions. Although the Congregation was established under the title of the Immaculate Conception of the Most Blessed Virgin Mary, yet [the Founder] wished to insure protection for his order by using the seal with a dove holding a green branch, thus expressing his hope in overcoming all dangers. Just like the Noah's Ark saved only eight people once, so the eight remaining religious saved the Congregation from extinction. Thanks to the kindness and protection of the Most-High Shepherd Innocent XIII, who ratified this Institute anew, the flood of persecutions receded. The seal with a dove has been replaced then with a seal bearing the image of the Immaculate Conception of the B.V.M. and this seal is still being used today.

The old documents tell us that there were two seals of the Order in 1731: one small and one larger (both oval in shape and measuring 28x25 mm and 35x30 mm [cf. J. Bukowicz, MIC, *Wprowadzenie [Introduction]*, in: *Album zmarłych ojców i braci Zgromadzenia Księży Marianów [Album of the Deceased Fathers and Brothers of the Congregation of Marian Fathers]*, Warsaw 1990, p.1]). Along with their signatures, all Superior Generals' letters also bore the Order's seal. In addition, every monastery was obliged to obtain a seal bearing the name of the monastery and its church's title. (cf. S.M. Sydry MIC, *Organizacja Zgromadzenia Księży Marianów w XVIII wieku [Organization of the Congregation of Marian Fathers in the 18th century]*, Stockbridge 2002, s.109).

Thus, we may conclude that shortly after its establishment, the Congregation of Marian Fathers took the image of the Immaculate Conception of the B.V.M. as its sign. Since the election of Fr. Andrzej of St. Matthew Deszpot as Superior General in 1722 and the ratification of the Marian regulations by Pope Innocent XIII in 1723, it remains the Order's emblem.

At the end of 1980s the Marian religious emblem was placed on a shield complemented with a motto-bearing scroll, thus obtaining the features of a full coat of arms. By making a comparison with coats of arms of other religious Orders, we may surmise as credible that, according to the tradition and way of thinking of their times, creators intuitively saw the Marian emblem placed in the field of a shield. Certain Baroque seals of the Order can be even treated as oval heraldic cartouches, which were extremely popular during the Baroque era.

Heraldry uses a precise language, which has been developed since the Middle Ages. The written description of an armorial bearing is called *a blazon*, and the process is called *the blazoning of arms*. Knowledge of rules governing *the blazoning of arms* makes it possible to describe each coat of arms so precisely and accurately that it may be recreated on the base of this description alone.

According to the rules of heraldry, such elements of arms that were not described precisely are either unchangeable, identical in each case and for this reason not described, or they may be freely shaped in accordance with the style and imagination of their creator. There is neither an old Marian coat of arms nor a heraldically precise modern description of it. The majority of extant descriptions stop at listing the image of the Immaculate Conception of the B.V.M. as the crest, without giving any details (cf. *Directory of the Congregation of Marian Fathers*, Warsaw, 1991, § 194).

The only exception is a laconic description provided by the *Declaration No. 1*, entitled *The Marian Graphic Symbol*, of the Marian Fathers' General Chapter of 1999. This description states that the figure of Mary Immaculate is placed on a shield, under which there is a scroll with the inscription, *Pro Christo et Ecclesia*. This information gives carte blanche to a heraldist to some degree. The Congregation's coat of arms, which has been used until now, is artistically correct and tasteful and it corresponds to its description in principle. However, deviation from the principles of heraldry in its creation, along with certain disregard for the Congregation's history, sometimes may become grounds for justified criticism.

It wasn't possible for me, based on the description alone, to avoid an excess of creative subjectivism, imagination, and errors in the new design. I had to analyze minutely all available iconography on the Marian emblem. The study of the old seals and paintings, as well as references to the history of the Order combined with strict rules of heraldry, contributed to the creation of this new design.

HISTORY OF THE EMBLEM OF THE MARIAN FATHERS

All available images of the Marian emblem show an upright figure of the Blessed Virgin Mary, clad in a dress and a cape, without the Infant. Older images depict Mary in slight but expressive motion, emphasized by the Baroque-styled swing of Mary's attire. Later images have a tendency toward stillness. The majority of images show Mary's head covered with a mantle and surrounded with stars. Only a few seals from the beginning of the 20th century skip the stars. The number of stars varies: on older seals, paintings, and medallions we find anywhere from 8 to 12 stars, the latter being the most common. Ten stars appear certainly in reference to the *Rule of Ten Virtues of the B.V.M.*, upon which the Marians have been making their religious vows for 210 years.

The presently accepted number of stars is 12, referring to the description of *the Woman* in the Revelation. The greater part of the old images shows Mary holding a lily in her right hand (in heraldic terms, that is from the side of the one holding the coat of arms). Her right bare foot is crushing a serpent. Mary is standing on a crescent, surrounded by rays. On many images the surrounding rays are shaped as an oval radiant aureole either inside or outside. Only on rare occasions does the crescent on which the Mother of God stands rest on a symbolic globe.

Depiction of Mary as standing on a crescent surrounded by stars and symbolically crushing the serpent's head refers to the Proto-evangelium (Gen 3:15) and to the Revelation to John (Rev 14). This symbolism is particularly important for Christians because it foretells, at the beginning and the end of the Bible, the coming of the Redeemer, the battle between the serpent and *the Woman*, and the final victory of her Son.

Additional Marian symbolism is given by the halo of 12 stars, the number of which also refers to the apocalyptic vision of the Apostle and Evangelist. In Christian iconography, the crescent mentioned in the vision of St. John is often combined with

either an entire or a half-figure of the Immaculate Mary. Beginning with the 17th century, this symbol gained an additional interpretation as a sign of victory of Christianity over Islam. The lily, which Mary holds in her hand in the majority of emblems, is a general and traditional Marian symbol of purity and virginity.

We do not know the colors of the Marian coat of arms from past centuries. Images associated with the Order, especially the oil paintings displaying the Immaculate Mary in the manner similar to the one used in the emblem, use in great majority the typical colors of modern-day Marian iconography – white and blue clothes. The coat of arms in official use from 1999 also has colors symbolically related to Mary. Blue and white (which is equal to silver in heraldry) are dominant.

NEW DESIGN OF THE MARIAN FATHERS' COAT OF ARMS

The new design of the coat of arms, corresponding with the description from *the Declaration* of the Congregation's General Chapter of 1999, was created on the base of thorough analysis of the old images and the application of the rules of heraldry.

When creating the crest I depicted Mary in a manner more expressive than usual. That decision goes back to the origins of the Order and was based on one of the oldest Marian seals from mid-17th century, on the medallion from the chaplet of the Ten Virtues of the B.V.M. and on a beautiful medal commissioned by the Marian Fathers for the 150th Anniversary of the proclamation of the *Dogma of the Immaculate Conception of the Most B.V.M.* Excessive lack of motion in Mary's form seemed to be inappropriate for such a dramatic and important moment as the crushing of the serpent's head. Besides, this manner of styling Mary's figure also alludes to the time of creation of the Order or the Baroque period. The Baroque "curve" of Mary's body is

to suggest that she is with child, as per the vision of St. John (cf. Rev 12:2).

The shape of the shield, which is a simplified Baroque cartouche, refers to this period also. The hitherto used Gothic-styled shield has been accused of anachronism.

The rays surrounding the Immaculate Mary are painted in the Baroque style, which also finds its reflection in the old images of the engravings on the Order's seals.

The figure of Mary, which is the crest of the coat of arms, has been enlarged and now affords a greater readability should the arms be significantly reduced in size. In addition, it answers the good tradition of heraldic styling, which commands to fill the field of the shield most fully but without "cramming" it.

In view of the necessity to apply the rule of *heraldic alternation* to the main crest of the arms, which prohibits placing a color over another color and a metal over another metal, a need arose to separate Mary's figure with its dominant blue color of the edges from the blue of the shield. The attempt made in the previous coats of arms to use various shades of blue is a heraldic mistake. The heraldry does not recognize shades of color and the blue is always described as just blue, without specifying if it's dark or light.

The principle of *alternation* governs also the placement of the rays around Mary, which was done in such a way so that all colored elements were placed as much as possible on the metal, and vice versa. It was not always possible, but this is no longer a mistake because the principle of *alternation* applies to the main color of the crest, and it may be broken in some minor details, which is noticeable in many arms from the period of *live heraldry*. In its general outline, the shape of rays surrounding Mary's figure is reminiscent to the radiant aureole (*mandorla – in Italian*), which appears on the earlier images of the Order's emblem and also, through the differentiation in the rays' length, to the presentation of rays, halos, and aureoles around figures of the saints as well as in Baroque monstrances.

In accordance with heraldic tradition, the motto-bearing scroll has been more strongly tied in with the shield and shaped in conformant style.

The Congregation's old coat of arms, consistent with the general description, may be still used until the time of introduction of the new and heraldically correct model. However, it is important to change the elements which, by neglecting the rules of heraldry, expose the emblem to critical remarks. First, the blue must be eliminated from the Immaculate Mary's clothes so that the image becomes consistent with the principle of *heraldic alternation*. Second, it is desirable to unify the color of the serpent by removing barely visible – and thus needless for such a type of graphic sign as a coat of arms – details such as diamond-shaped markings of the serpent. This would leave it green-colored. Third, the crescent must be of the same clear and obvious color (white, silver) as the stars, Mary's garments, and the lily. Naturally, if tonal variations of colors are used, these elements may have a certain amount of gray in them. However, by the flat filling with color, the grayish hue of the crescent suggests the presence within the arms of an additional, totally non-heraldic color. Rarely used in heraldry brown color of the globe may possibly remain, because, as the second-plan detail, it is not subject to the rule of *alternation*. Yet change of this color to the metallic gold is advisable.

DESCRIPTION OF THE COAT OF ARMS

In principle, aside from rare exceptions, the blazoning of arms does not include the description of the form of the shield. Usually, it is an arbitrary matter modified according to the style of the period. In view of the Congregation of Marian Fathers' wish to have a specific, Baroque-style shield, this fact is included in the description also.

On the blue field there is a figure of the Blessed Virgin Mary, her head is surrounded with a nimbus of 12 five-ray silver stars. She is clad in a dress of the same color and a blue cape. In her right, natural-colored hand she holds green stems: one bearing a silver lily flower in bloom and the other – a bud of the same color. Her left hand is lying across half her chest. Mary stands on a crescent with its back downwards. Her right foot crushes the head of a green serpent wrapped around the crescent. Mary's figure is surrounded by golden rays shaped as oblongs of various lengths; together those rays create a shape of an oval radiant aureole.

The shield is in Baroque style; its edges are gilded. Underneath is located a blue scroll bent in semi-circular shape facing downwards with its ends rolled up and reaching 1/3 of the shield's height.

The scroll bears the Order's motto: "PRO CHRISTO ET ECCLESIA" in capital letters of Antiqua font, white in color.

In heraldry the white color usually equals the silver. Only infrequently is white used as a separate color of its own. It won't be a heraldic mistake if rays, crescent, stars, and edges of the shield are represented by a metal color, while the dress of the Blessed Virgin Mary, as well as the flower and bud of the lily are left white, should the metal colors be used for the coat of arms in the proposed new design.

Gdańsk, January 27, 2009

Tomasz Steifer, PHT

Graduate
of the History Department of the University of Warsaw
and of the Academy of Fine Arts in Warsaw,
founding member of the polish Heraldic Society
PL 80-180 Gdańsk, ul. Jabłoniowa 43

Tomás Steifer

**Comentário Heráldico ao Projeto do
Prasão da Congregação dos Padres Marianos
da Imaculada Conceição da S.V.M.**

INTRODUÇÃO

Desde o início da existência da Congregação dos Padres Marianos, o seu fundador e primeiro superior geral, o Santo Estanislau Papczyński, percebia a necessidade de possuir carimbos, o que era indispensável com o objetivo de assegurar a validade dos documentos apresentados às autoridades eclesiásticas e civis para a aprovação do Instituto e das suas regras, bem como para a nova fundação.

Na biografia do Padre Fundador, escrita na primeira metade do século XVIII pelo venerável Servo de Deus Padre Casimiro Wyszyński (cf. *Stróż Duchowego Dziedzictwa Marianów [Guardião da Herança Espiritual dos Marianos]*, Varsóvia-Stockbridge, 2004, p. 134, nr 109), são fornecidos os seguintes detalhes relacionados com a gênese do primeiro carimbo da Congregação e das mudanças nele realizadas. Vou citá-los em toda:

Parece que o Venerável Servo de Deus Padre Estanislau de Jesus e Maria previu tudo isso [as perseguições], tendo fundado nesse lugar a Congregação e os seus primeiros fundamentos. Esse lugar foi denominado Arca de Noé, como que significando a proteção contra o dilúvio das infernais perseguições. E, embora a Congregação tivesse sido fundada sob o título da Imaculada Conceição da Santíssima Virgem Maria, [o Fundador] quis primeiramente garantir a sua ordem com o carimbo de uma pomba segurando um ramo verde, expressando [dessa forma] a esperança de superar os perigos. Como outrora na arca de Noé salvaram-se apenas oito pessoas, assim também os oito religiosos que permaneceram nessa congregação salvaram a Congregação do naufrágio. Graças à proteção e à benevolência do Supremo Pastor Inocêncio XIII, que novamente aprovou esse Instituto, cessou toda a torrente das perseguições. O carimbo da pomba foi transformado num carimbo com a efígie da Imaculada Conceição da Santíssima Virgem Maria, e nessa forma é utilizado atualmente.

Dos antigos documentos sabemos que no ano de 1731 existiam dois carimbos da ordem: um pequeno e um grande (ambos de formato oval, com as dimensões de 28x25 mm e 35x30mm (cf. J.Bukowicz MIC, *Wprowadzenie [Introdução]*, em: *Album zmarłych ojców i braci Zgromadzenia Księży Marianów [Álbum dos Falecidos Padres e Irmãos da Congregação dos Padres Marianos]*, Varsóvia 1990, p.1). Todas as cartas dos superiores gerais continham, além das suas assinaturas, também o carimbo da ordem. Além disso, recomendava-se que cada convento providenciasse o seu próprio carimbo com uma inscrição mencionando o nome do convento e a invocação da igreja (cf. S.M. Sydry MIC, *Organizacja Zgromadzenia Księży Marianów w XVIII wieku [Organização da Congregação dos Padres Marianos no século XVIII,]* Stockbridge 2002 p.109)

Por isso, como resulta do que acima foi dito, logo após o seu surgimento a Congregação dos Padres Marianos adotou como seu sinal a figura da Santíssima Virgem Maria Imaculada. Desde que a direção da ordem foi assumida pelo Pe. André de S. Mateus Deszpot, em 1722, e desde a aprovação dos estatutos marianos por Inocêncio XIII em 1723, até hoje esse é o emblema da ordem.

No final dos anos 80 do século passado, o emblema religioso dos marianos foi localizado num escudo em forma de brasão, completado com uma faixa com a sua divisa, pelo que assumiu os traços de um verdadeiro brasão. Por analogia com os brasões de outras ordens religiosas, pode-se aceitar com muita probabilidade que os criadores do emblema viam-no intuitivamente, de acordo com a tradição e a forma de pensar da sua época, como localizado no campo de um escudo heráldico. Alguns carimbos barrocos da ordem podem até ser tratados como cártyulas heráldicas ovais, tão populares nos tempos do barroco.

A heráldica utiliza-se de uma linguagem muito precisa, modelada desde a Idade Média, denominada brasonamento. Com a ajuda do brasonamento pode-se descrever com precisão qualquer brasão e reproduzi-lo com exatidão apenas com base numa correta descrição. De acordo com as regras da heráldica, os elementos do

brasão que não foram descritos com precisão são elementos imutáveis, idênticos em todos os casos, e por isso não descritos, ou podem ser moldados à vontade, de acordo com o estilo e a fantasia do autor. Não se preservou uma descrição antiga, nem existe uma descrição moderna heraldicamente precisa do brasão mariano. A maioria das descrições limita-se a mencionar como emblema a efígie da Santíssima Virgem Maria Imaculada, sem informar os detalhes (cf. *Diretório da Congregação dos Padres Marianos*, Varsóvia, 1991, art. 194). Constitui uma exceção a esse respeito a descrição contida na Declaração nº 1 do Capítulo Geral dos Padres Marianos de 1999, intitulada *O símbolo gráfico mariano*, que menciona a figura da Imaculada localizada num escudo, com a inscrição nele presente Pro Christo et Ecclesia. Isso até certo ponto deixa a mão livre ao heraldista. O brasão da ordem até agora utilizado é plasticamente correto, estético e em princípio correspondente à descrição. No entanto, o fato de terem sido deixadas de lado, no seu projeto, as normas da heráldica e a abstração da história da ordem transformam-se às vezes em motivo de fundamentada crítica.

A fim de evitar no novo projeto um excessivo subjetivismo criativo, fantasia e erros, não pude basear-me apenas na descrição, mas analisei detalhadamente a iconografia do emblema mariano hoje disponível. A análise de certos carimbos e pinturas, bem como o recurso à história da ordem, com a adotação das estritas normas da heráldica, contribuíram para o surgimento deste projeto.

HISTÓRIA DO EMBLEMA DA CONGREGAÇÃO DOS PADRES MARIANOS

Todas as efígies preservadas do emblema mariano apresentam a figura da Santíssima Virgem Maria em pé, sem o Menino, trajando vestido e capa. As efígies mais antigas apresentam a figura de Maria num insignificante mas expressivo movimento, enfatizado pela barroca dispersão das vestes. As efígies posteriores encaminham-se para o lado do imobilismo. A maioria das imagens

apresenta a cabeça de Maria coberta por uma mantilha e cercada de estrelas. Apenas alguns poucos carimbos do início do século XX deixam fora as estrelas. O número das estrelas, diversificado, especialmente no carimbos, nas imagens e nos medalhões mais antigos, era de 8, 9, 10, 11 ou 12. Atualmente o número aceito é 10, em alusão à *Regra das Dez Virtudes da SVM*, segundo a qual por mais de dois séculos os marianos professavam os seus votos religiosos. Na maioria das antigas imagens, Maria segura na mão direita (heraldicamente, isto é, do lado de quem segura o brasão) uma flor de lírio, com o pé direito descalço esmaga a serpente, encontra-se numa meia-lua e está cercada de raios. Em muitas imagens os raios em volta da figura são moldados interna ou externamente em forma de *mandorla*. Em alguns poucos casos a meia-lua em que se encontra a Madona está localizada sobre o símbolo do globo terrestre.

A representação de Maria parada sobre a lua, cercada de raios e esmagando a cabeça da serpente alude ao Protoevangelho (cf. Gn 3:15) e ao Apocalipse de S. João Apóstolo (cf. Ap 12) – um simbolismo especialmente importante para os cristãos, que anuncia no início e no fim da Bíblia a vinda do Messias Redentor, a luta entre a serpente e a *Mulher* e a vitória final do Seu Descendente. Apresenta um simbolismo mariano adicional o nimbo formado de estrelas, cujo número faz alusão às dez virtudes evangélicas de Maria descritas na regra já anteriormente citada. A meia-lua mencionada no texto da visão de S. João muitas vezes se relaciona na iconografia com a efígie ou a meia-efígie da Imaculada. A partir do século XVII esse símbolo adquiriu uma interpretação adicional, como sinal da vitória do cristianismo sobre o islamismo. Na maioria das representações do emblema, o lírio que Maria segura na mão é um símbolo mariano universal e tradicional, que expressa a inocência e a virgindade.

Não são conhecidas as cores do brasão dos marianos dos séculos passados. As imagens relacionadas com a ordem, especialmente as pinturas a óleo, que apresentam a figura de Maria Imaculada de forma analógica à do emblema, adotam na grande maioria

o colorido típico da moderna iconografia mariana – isto é, o branco e o azul das vestes. O brasão utilizado oficialmente desde 1999 possui também um colorido simbolicamente relacionado com Maria – predominam o azul e o branco (que na heráldica equivalem à prata).

O PROJETO DO BRASÃO DOS PADRES MARIANOS

O novo projeto do brasão, correspondente à descrição geral contida na Declaração do Capítulo Geral da Congregação de 1999, surgiu em consequência de uma detelhada análise das antigas efígies e da adoção das regras da heráldica.

No emblema voltei à representação de Maria numa edição mais expressiva, dos primeiros tempos da ordem, baseando-me num dos mais antigos carimbos marianos da metade do século XVIII, no medalhão do terço das 10 virtudes da SVM da primeira metade do século XIX e na bela medalha de 2004, baseada no mencionado carimbo, que os Marianos mandaram cunhar por ocasião dos 150 anos da proclamação do Dogma da Imaculada Conceição da SVM. O excessivo estatismo da imagem da Imaculada pareceu-me pouco adequado para uma cena tão dramática e tão importante para os cristãos – o esmagamento da cabeça da serpente. Além disso, esse tipo de estilização de Maria alude à época do surgimento da ordem, ou seja, ao período do barroco. A barroca “curvatura” da imagem da SVM deve sugerir também, em referência à visão de S. João, que Maria está grávida (cf. Ap 12:2).

Alude também ao barroco o formato do escudo do brasão, que constitui uma cártula barroca simplificada, visto que o estilo do escudo gótico até agora utilizado tem enfrentado acusações de anacronismo.

Em estilo barroco, que também encontra o seu reflexo nas antigas imagens utilizadas pela ordem fora dos carimbos, foram

apresentados os raios em volta da figura da Imaculada. A figura de Maria, que constitui o emblema básico do brasão, foi ampliada, o que aumenta a sua visibilidade em casos de significativa redução, bem como atende à boa tradição da estilização heráldica, que manda preencher o campo do escudo do brasão da forma possivelmente mais plena, no entanto sem dar a impressão de “amonitamento”.

Em razão da necessidade de aplicar ao emblema principal do brasão o princípio da alternância heráldica, que proíbe a localização de cor sobre cor e de metal sobre metal, ocorreu a necessidade de separar a figura de Maria, de cor predominantemente azul nas bordas das vestes, do fundo azul do escudo. O recurso adotado no brasão até agora utilizado de usar diversos matizes de azul constitui um erro heráldico. A heráldica não reconhece os matizes de cores, o azul é sempre descrito como azul, sem a definição adicional – claro ou escuro. Foi subordinado ao princípio da *alternância* a localização dos raios em volta de Maria, de forma que possivelmente todos os elementos coloridos se encontrassem no fundo do metal e vice-versa. Não foi possível fazer isso em todo conjunto, mas isso já não é um erro – pois o princípio da *alternância* diz respeito à cor principal do emblema, admitindo-se a sua quebra em pequenos detalhes, o que é conhecido em muitos brasões do período da *heráldica viva*. O formato dos raios em volta da figura de Maria alude no seu esboço geral ao formato da *mandorla*, que ocorre nas imagens mais antigas do emblema da ordem, e ao mesmo tempo, através de uma leve diferenciação do comprimento dos raios, às representações dos raios conhecidas na arte barroca, aos nimbos e às auréolas que aparecem em volta das figuras dos santos, bem como nos ostensórios barrocos.

De acordo com a tradição heráldica, a faixa com o lema da ordem foi ligada mais fortemente com o escudo e modelada num estilo que com ele combina.

O brasão até agora utilizado na congregação, como correspondente à descrição geral, pode continuar sendo usado até que seja introduzido o modelo novo, heraldicamente correto. No entanto é

preciso mudar sem falta aqueles elementos que, pela sua inobservância das regras da heráldica, expõem o emblema à crítica. Sobretudo é necessário que se elimine a cor azul das vestes da Imaculada, de maneira que a efígie permaneça de acordo com o princípio da *alternância heráldica*. Seria oportuna a uniformização da cor da serpente, despojando-a do ornamento romboidal, pouco visível, e portando dispensável no tipo de sinal gráfico que é o brasão, deixando-a inteiramente em cor verde. A lua deve ser de forma clara e evidente da mesma cor (branca, prateada) que as estrelas, as vestes e a flor de lírio. No caso de utilização de cores matizadas, naturalmente podem aparecer nesses elementos tonalidades de cinza, no entanto, com a complementação plana de cores, a cor acinzentada da lua sugere a existência no brasão de uma cor adicional, basicamente não-heráldica. A cor do globo terrestre, bronzeada, raramente utilizada em heráldica, pode eventualmente permanecer, porque, como detalhe secundário, não precisa necessariamente obedecer à regra da *alternância*. No entanto poderia ser recomendável a sua mudança para ouro metálico. Seria recomendável, igualmente, a unificação do número de estrelas de acordo com o mais frequentemente utilizado número simbólico 10.

DESCRIÇÃO DO BRASÃO

Em princípio, com raras exceções o brasonamento não envolve o formato do escudo. Trata-se de uma questão normalmente arbitrária e modificada de acordo com o estilo da época. Visto que era desejo da Congregação dos Padres Marianos a utilização de um estilo concreto, barroco, do escudo, isso também foi levado em conta na descrição.

Num campo azul a figura da Santíssima Virgem Maria, com a cabeça cercada pela auréola de dez estrelas de cinco pontas prateadas, com vestido da mesma cor e capa azul, segurando na mão direita de cor natural as hastes verdes de lírio com uma flor prateada e um botão da mesma cor, tendo a mão esquerda colocada

no peito, parada sobre uma meia-lua de prata, voltada com o lado côncavo para baixo, com o pé direito esmagando a cabeça de uma serpente verde, enrolada em volta da meia-lua, cercada de raios de ouro em forma de retângulos alongados de diversos comprimentos, criando com o seu conjunto o formato de uma *mandorla*.

Escudo em estilo barroco, adornado de ouro nas bordas laterais. Embaixo uma faixa azul, recurvada em forma arredondada para baixo, com as extremidades enroladas e que atingem a altura de 1/3 do escudo, com a inscrição do lema “PRO CHRISTO ET ECCLESIA”, em letras versais romanas de cor branca. Em heráldica a cor branca corresponde geralmente à prata, e unicamente em casos muito raros o branco é utilizado como uma cor especial e à parte. Na minha opinião, não será um erro heráldico se no projetado brasão, no caso de representações com a utilização de cores metálicas, apenas os raios, a lua, as estrelas e a borda do escudo forem representados em cor metálica, e se o vestido da Santíssima Virgem Maria, bem como a flor e o botão de lírio, permanecerem brancos.

Gdańsk, 27 de janeiro de 2009

Tomás Steifer; PHT

diplomado
pela Faculdade de História da Universidade de Varsóvia e
pela Academia de Belas Artes de Varsóvia,
membro-fundador da Sociedade Heráldica Polonesa
PL 80-180 Gdańsk, ul. Jabłoniowa 43

ISBN 978-1-59614-494-1

9 781596 144941